

ці, Фінляндії, Німеччині, Югославії, Франції, на численних вітчизняних виставках.

У 1977 р. Г.І. Верес присвоєно звання заслуженого майстра народної творчості, у 1995 р. Указом Президента України надане почесне звання «Народний художник України» [1, с. 47].

Отже, у фондовому зібранні НІЕЗ «Переяслав» налічується 26 музейних предметів, які зібрані пошуковими експедиціями 1970–1990 рр. у с. Обуховичі Іванківського району Київської області. Вони належать до фондів груп «Етнографія» та «Тканини». Дані предмети є важливими артефактами у дослідженні життя та побуту, промислів населення Київського Полісся. Музейна колекція Заповідника, до якої залучені і предмети із села Обуховичі, має не тільки історико-краєзнавче значення регіонального виміру, а й належить до етнографічної та історико-культурної спадщини українського народу.

ПОСИЛАННЯ

1. Іванківщина – квітуче Полісся: 80-річчю Іванківського району присвячується / Ред. кол.: Т. Микитенко (кер. проекту вид.) та ін. – К.: Генеза, 2003. – 48 с.
2. Іванківщина. Перлина Поліського краю: 85-річчю Іванківського району присвячується / Ред. кол.: Т. Микитенко (кер. проекту) та ін. – К.: Генеза, 2008. – 128 с.
3. Інвентарні книги фондів інвентарних груп «Етнографія» та «Тканини» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».
4. Київське Полісся: історія, археологія, етнографія: матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції (Іванків, 9–11 вересня 2015 року) / упорядники Л.В. Чміль, О.О. Васянович. – Іванків: 2016. – 124 с.
5. Музичний фольклор з Полісся у записках Ф. Колесси та К. Мошинського / упорядкування, вступна стаття, примітки, переклад з польської С.Й. Грици. – К.: Музична Україна, 1995. – 432 с.
6. Несен І.І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX–XX ст.) / І.І. Несен. – К.: Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005. – 280 с.
7. Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження / Відп. ред. С. Павлюк та М. Глушко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1997. – Вип. 1: Київське Полісся, 1994–1997. – 360 с.
8. Полісся: мова, культура, історія (матеріали міжнародної конференції) / Відп. за випуск Скрипник Г.А. – К.: Асоціація етнологів, 1996. – 468 с.

Ревера Н.М. Музейные предметы из фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» из села Обуховичи Иванковского района Киевской области

В статье исследуются музейные предметы из фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» из села Обуховичи Иванковского района Киевской области.

Ключевые слова: село Обуховичи, вилы, жлукто, копаница, топор, чурка, розувачка, мерка, рубель, рязка, лопатка, платок, полощенце, одеяло, покрывало.

Reveha N.M. The Museum items from the stock collections of the National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav» from the village Obukhovychy the Ivankov district, Kyiv region

The article examines Museum items from the stock collections of the National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav» from the village Obukhovychy the Ivankov district, Kyiv region.

Key words: village Obukhovychy, forks, glokta, kopanitsa, axe, chock risovacka, mroczka, ruble, rajka, shovel, scarf, towel, blanket, bedspread.

29.03.2017 р.

J

УДК 069(477) «199/201»: 398.332.12

В.М. Ткаченко

РОЛЬ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ В ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МИСТЕЦТВА ПИСАНКИ У КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Стаття присвячена дослідженню писанкарства України та ролі музеїв в збереженні та популяризації писанки у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. З'ясовано, що у цей період значно поживався інтерес до цього мистецтва. Закладами культури проводяться виставки, поповнюються фондові колекції.

Ключові слова: музеї, виставки, писанки, майстрині-писанкарки, фондові колекції.

Писанка, як особливий, високого рівня сакральності предмет, характерна для багатьох народів. Адже орнаменти, символи, знаки, котрі наносяться на неї, передають інформацію не конкретно про історію якогось народу, а про більш глибоку суть життя, його зміст. Такі сакральні символи виконують важливу комунікативну функцію. Таким чином, писанка є концентрованим засобом виразу того смислового й емоційного навантаження, яке актуалізує світоглядні принципи віруючої людини.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення ролі музеїв у збереженні та популяризації писанки у період 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст., коли відбувалося становлення незалежності України. У цей час заклади культури переживали важкі часи, що позначились відсутністю належного фінансування, у багатьох випадках неможливістю поповнення музейних колекцій. Таким чином, ставиться завдання узагальнити наявні відомості із зазначеної проблематики.

У 1987 р. свою діяльність започаткував єдиний в Україні музей «Писанка» як відділ Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини і Покуття. На ідею створення такого музею вивів факт винаходу консервації писанок, авторами якого є головний охоронець фондів музею Гуцульщини Л. Крачковський, реставратор М. Болдезнюк [4, с. 63–66]. Колекція писанок на початок 90-х р. ХХ ст. налічувала близько двох тисяч зразків з різних осередків писанкового розпису Гуцульщини. Це були вироби 1930-х рр. та писанки радянського періоду. У середині 1990-х рр. фонди музею поповнилися приватною колекцією писанок О. Білоус і З. Сташук (більше 2000 одиниць), відновленою за відомим каталогом С. Кульжинського «Описание коллекции народных писанок». Обидві майстрині дуже відомі в Україні. Оксана Білоус народилася у м. Києві. Вона – член Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений майстер народної творчості України. Закінчила Київський державний педагогічний інститут ім. М. Драгоманова. З 1994 року працювала провідним фахівцем з фольклористики Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Разом із З. Сташук, членом Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслуженим майстром народної творчості України, реконструювала

писанки з різних регіонів України: Гуцульщини, Київщини, Чернігівщини, Полісся, Покуття, Поділля, Наддніпрянщини та ін. Учасниця багатьох міжнародних, всеукраїнських та регіональних виставок, ярмарків. Володіє різними техніками виготовлення писанок. Зоя Шашук народилася у м. Макіївка Донецької області. Закінчила Дніпропетровський технікум автоматики і телемеханіки, після чого працювала регулювальником ЕОМ ВО «Електронмаш» м. Києва. Писанкарством займається з 1992 р., учасниця багатьох міжнародних, всеукраїнських та регіональних виставок, ярмарків. Колекція Шашук-Білоус була написана і відтворена з каталогів С. Кульжинського, М. Кордуби та ін. Писанки, виготовлені Оксанаю Білоус та Зоєю Шашук, зберігаються у Державному музеї літератури (м. Київ), Донецькому та Сумському художніх музеях, в численних приватних колекціях за кордоном. Упродовж декількох років О. Білоус та З. Шашук брали участь у численних виставках у містах України та за кордоном. У середині 2000-х рр. вони знову передали до «Музею писанки» колекцію писанок за мотивами трипільської кераміки. На сьогодні в експозиції музею представлено близько 3000 писанок різних регіонів України. У фондах їх зберігається понад 12 тисяч. Писанки музейні працівники закупають на пасхальних базарах, деякі приносять самі писанкарі. Крім цього є значна кількість творів не лише з різних регіонів України, а й Білорусі, Польщі, Чехії, Румунії, Пакистану, Китаю, Індії, Канади та США [7].

Експозиція музею розкриває еволюцію писанкового розпису – найдавнішого виду народного образотворчого мистецтва – від найпростіших писанок до тих, що мають високу художню цінність, демонструючи досконалість малюнка, багатство орнаментальних мотивів, композиційних рішень, гармонійність кольорових гам, декоративність зображень, технічну довершеність.

У Тальнівському музеї історії хліборобства 1991 р. було відкрито першу обласну виставку писанок «Великодні дзвони» з унікальних витворів п'яти районів Черкащини. Ця виставка відкрила імена нових майстринь – М. Крикливенко, О. Шевченко. У 1992 р. відбулася виставка писанок у Черкаському обласному краєзнавчому музеї, на якій В. Бойко були представлені писанки з такими рідкісними мотивами, як «чумацькі штани», «попові рукави». У писанках Ніни Пономаренко з Гусакового Звенигородського району переважає ромб, що трактується як символ родючості. На її писанках колір поступово переходить від білого до жовтого, зеленого, голубого, червоного. Найоригінальнішим митцем у розписуванні писанок на Черкащині у 70-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. була Я. Ратушняк із Кобринського Тальнівського району. Вона майстерно будувала сюжет і художньо розвивала ідею орнаменту. Кожна з її писанок відзначається свіжістю і неповторністю малюнка, виразністю. Майже

всі декоративні розписи Я. Ратушняк відзначаються узагальненням та змістовним наповненням [5, с. 3–7]. Виставка засвідчила, що писанкарство на Черкащині не втратило свої корені. Поряд із відомими майстрами розпису писанки з'являються нові імена. Важливим моментом є, те що писанкарки використовують при розписі як старі орнаментальні мотиви, відомі ще з кінця ХІХ ст., так і нові.

У 1991 р. до Полтавського краєзнавчого музею, якому виповнилось 100 років від дня заснування, повернули частину збірки писанок із Полтавського художнього музею. Упродовж травня 1994 р. у великому залі цього краєзнавчого музею діяла виставка картин художників Полтавщини. Справжньою окрасою експозиції стала колекція писанок і великодніх яєць, які вперше у такому обсязі за останні десятиліття експонувалися в музеї. Тут були представлені зразки писанок кінця ХІХ ст. з приватного музею К. Скаржинської та Полтавського земського музею, великодні яйця роботи Т. Зацеркляної і В. Дейсуна з Кременчука, полтавських майстринь О. Лесевич, Н. Шашкевич, Н. Корінної. Про відродження писанкарства на Полтавщині свідчили численні роботи учнів гуртка «Розпис» при будинку дитячої творчості у Полтаві (керівн. Н. Корінна), писанки, розписані родиною О. Ковалевичів та великоднє дерево Даниленків. Виставка з великою цікавістю сприйнята відвідувачами [2, с. 28]. Вона засвідчила, що писанкарство на Полтавщині й сьогодні є досить поширеним, як і у кінці ХІХ – на початку ХХ ст., коли збирали відому колекцію писанок К. Скаржинської.

У 1993 р. Волинське обласне відділення Всеукраїнського фонду культури виступило ініціатором проведення щорічного обласного конкурсу на кращу писанку Волині. За умовами конкурсу, роботи переможців набували статусу музейних експонатів. Конкурс став одним із джерел поповнення фондів. У колекції Волинського краєзнавчого музею зібрані традиційні волинські писанки з сіл Володимир-Волинського, Ковельського, Любомльського, Іваничівського, Горохівського, Ківерцівського та інших районів. Зокрема, це роботи С. Чернової, С. Сікори, Т. Тищенко, С. Антонюк, О. Хмільовської, Г. Романюк, О. Карпюк, О. Білик, Л. Домбровської, В. Хижинського, Н. Матвіюк та інших [9]. Колекція писанок збагатилась роботами місцевих майстрів, зібраних в експедиціях. Н. Гатальська під час однієї з них привезла писанки із сіл Забужжя Любомльського району та Селисько Володимир-Волинського. Подарунком Волинському краєзнавчому музею і окрасою колекції є гуцульські писанки, передані працівниками Музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття (м. Коломия) [6, с. 55]. Проведення таких конкурсів сприяє збереженню і розвитку писанкарської традиції та весняної звичаєвості на Волині, поповненню музейної колекції писанок.

Одна з найбільших колекцій писанок 80–90-х рр. ХХ ст. знаходиться в Музеї народної архітектури та побуту України. Саме у цей час було зібрано найбільше писанок,

хоча комплектування збірки розпочато з перших років утворення музею. Найповніше в колекції представлений західний регіон. Крім писанок, виготовлених з курячих та гусячих яєць і розписаних воском, в колекції є дерев'яні писанки. У фондах цього музею зберігаються писанки, куплені на Яворівщині в селі Чернилява у Пелагеї Федорівни Хлян (нині покійної) і її доньки Анастасії. Ці зразки здебільшого оздоблені геометричним орнаментом. З рослинних елементів П. Хлян писала «дубок» на три листочки, «конюшину». У с. Чернилява було ще кілька писанкарок віку майстрині. Анастасія Хлян розписувала дерев'яні писанки традиційним яворівським орнаментом: «закруцькії», «смерека», «змійка», «парасолька», «рожі», «дубок», «звізда», «сонцята» із вкрапленням невеличких квіточок. На них уже немає фіолетових, рожевих фарб, лише традиційні для яворівського розпису два-три кольори. Майстрині цього села такі писанки називали «музейні», а ті, що продають на базарі, – «базарні» [3, с. 151–153].

У Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав» колекція писанок невелика, хоча почала формуватися ще у 70-80-х рр. ХХ ст. Першими надходженнями були дерев'яні писанки-мальованки, закуплені нині покійним М. Жамом у західному регіоні. Можливо, відсутність повноцінної колекції писанок пояснюється тим, що на Переяславщині їх не розписували. Тому сама колекція формувалася випадковими надходженнями та подарунками. Значна частина експонатів надійшла у фонди заповідника у 2005–2008 рр. Зокрема, це роботи таких знаних майстринь-писанкарок, як Т. Влененко, Л. Кіторова, З. Сташук та В. Ткаченка. Тільки писанки З. Сташук були виконані на замовлення ученого секретаря В. Ткаченка для створення виставки, а потім на його прохання передані на збереження. Писанка із Житомирщини, яка зберігається у фондах, передана та описана також В. Ткаченком. Її передав відвідувач Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини у 2000 р. Займався В. Ткаченко описом та здачею до фондів і писанок, переданих під час відвідин заповідника Т. Влененко та Л. Кіторовою. Писанки Любові Кіторової виконані за мотивами орнаментів трипільської культури та народними. Тетяною Влененко передані писанки, які відтворені за малюнками В. Щербаківського 1906 р. зі Сквирського повіту Київщини та за мотивами орнаментів трипільської культури. Писанки, подаровані Зоєю Сташук, мають один традиційний орнаментальний мотив – «хрести». Вони відтворені за колекцією К. Скаржинської з альбому С. Кульжинського. Також писанка пише на курячих яйцях трипільські мотиви, у своїй роботі використовує страусині яйця та застосовує техніку травлення кислотою з переходом у мережку орнаментів. Писанки, виконані В. Ткаченком й передані у фонди НІЕЗ «Переяслав», мають традиційні елементи, виконані за різними технологіями. Косівська писанка була описана та здана у фонди Л. Набок [8]. 9 квітня 2007 р. у Меморіальному музеї академіка

В. Заболотного НІЕЗ «Переяслав» було відкрито виставку «Весна... Великдень... Боже Воскресіння... І писанка як серця одкровення...». Для огляду представлені писанки, виконані в різноманітних стилях майстрами цієї справи – Зоєю Сташук, Тетяною Влененко, Любов'ю Кіторовою, Ольгою Стрілець, Віктором Ткаченком, а також учнями київської дитячої студії писанкарства (керівник З. Сташук). О. Стрілець закінчила Львівську художню академію і навчалася розпису писанки у Т. Мельника. Вона працює художником-викладачем у Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті ім. Г.С. Сковороди. До цього працювала у фонді «Гердан» у м. Львові. Володіє технікою воскового розпису. Викладає курс писанкарства для студентів університету, проводить заняття із розпису писанки. Відвідувачі змогли побачити не лише писанки, а й ікони, книги, листівки, присвячені Великодню та писанці, порівняти узори на посуді, який датується п'ятим тисячоліттям до нашої ери, з узорами на сучасних писанках. Тим самим було показано, що в орнаментиці писанки багато мотивів мають давне походження, зокрема, із трипільської культури [7].

18 квітня 1997 р. у Харківському історичному музеї відкрили першу в історії музею виставку, присвячену писанці, під назвою «Доки пишуть писанки – доти буде світ». В її основу було покладено історію першої на Слобідській Україні колекції писанок, засновником якої був відомий учений-етнограф, професор Харківського університету М. Сумцов [1, с. 296].

Отже, у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. музейними закладами України проводиться значна робота з популяризації писанкарського мистецтва. Музеї знову активно починають влаштовувати виставки майстринь-писанкарок. Важливим моментом при проведенні виставок є те, що, завдяки такій діяльності фондові колекції писанок поповнюються новими експонатами. Під час створення виставки музейними співробітниками проводиться робота з виявлення майстринь писанкового розпису. Тим самим є можливість зафіксувати у фондах та наукових архівах музейних закладів прізвища майстринь і місця їх проживання, осередки писанкарства.

ПОСИЛАННЯ

1. Бахтіна С. До історії колекції писанок М.Ф. Сумцова у Харківському історичному музеї / С. Бахтіна // Історичне краєзнавство і культура. VII Всеукраїнська конференція. – Київ-Харків: Рідний край, 1997. – Ч. 2. – С. 296–299.
2. Галян Г. Виставка сучасного культурного живопису і писанки / Г. Галян, В. Самійленко // Полтавські єпархіальні відомості. – 1994. – № 2. – С. 28–29.
3. Клапчук Є. Писанкові орнаменти Яворівщини / Є. Клапчук // Неопалима купина. – 1995. – № 1–2. – С. 151–153.
4. Ласійчук В. Писанковий розпис на Покутті / В. Ласійчук // Матеріали науково-практичної конференції «Писанка – символ України». – К.: Український центр народної творчості, 1993. – С. 63–66.
5. Мицик В. Писанки Черкащини / В. Мицик, О. Фісун. – К.: Родовід, 1992. – 60 с., іл.
6. Мірошниченко-Гусак Л. Колекція писанок Волинського краєзнавчого музею / Л. Мірошниченко-Гусак // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Народне мистецтво і духовність. Наук. зб.: Матеріали Другої Волинської обласної науково-етнографічної конференції, 12–13 травня 2005 р. Зб. наук. праць. – Луцьк, 2005.

– Вип. 15. – С. 55–56.

7. Ткаченко В.М. Розвиток українського писанкарства кінця XIX – початку XXI ст.: регіональні особливості, сучасні трансформації: дис. ... к. і. н. : 07.00.05 / В.М. Ткаченко; ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. – Київ, 2012. – 214 с.

8. Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Інвентарні групи: «Е» – етнографія, «М» – мистецтво, «З» – Заболотний.

9. Фонди Волинського краєзнавчого музею. Інвентарна група «Р» – речовий.

Ткаченко В.М. Роль музеїв України в сохрании и популяризации искусства писанки в конце XX – начале XXI ст.

Статья посвящена исследованию писанкарства Украины и роли музеев в сохранении и популяризации писанки в конце XX – начале XXI в. Установлено, что в этот период значительно оживился интерес к этому искусству. Учреждениями культуры проводятся выставки, пополняются фондовые коллекции.

Ключевые слова: музеи, выставки, писанки, мастерицы-писанкарки, фондовые коллекции.

Tkachenko V.M. The role of Ukrainian museums in the preservation and promotion of the art of pysanka at the end of XX – beginning of XXI centuries.

The article discusses the Easter eggs of Ukraine and the role of museums in the preservation and promotion of pysanka in the end of XX – beginning of XXI century. It is found that in this period, greatly revived interest in this art. Cultural institutions are held exhibition, replenished stock collection.

Key words: museums, exhibitions, Easter eggs, masters of pysanka, stock collections.

25.02.2017 p.

J

УДК 069.51(477):688.721.2

А.В. Стахурська

**РОЛЬ І МІСЦЕ ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ
В МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЯХ УКРАЇНИ**

В статті розповідається про колекції ляльок-мотанок XIX–XX ст., зібраних Марком Грушевським та Олександром Найденом, які є найдавнішими в Україні. Показано, що мотанка стала популярною в експозиціях музеїв у різних областях України. Досліджено, що в Україні навіть є унікальний музей «Лялькова Світлиця», присвячений мотанці. З'ясовано, що часто в музеях проводяться майстер-класи з виготовлення мотанок.

Ключові слова: лялька-мотанка, майстриня, музей, експозиція, заповідник-музей, дослідник.

Актуальність даної теми зумовлена розповсюдженням мотанок в музейних експозиціях. Лялька-мотанка – це річ, яка має не одне значення. Вона уособлює в собі велику кількість символів, постає оберегом, ритуальною річчю, іграшкою. Коли подивитися на сучасні мотанки, можна побачити, що вони різняться між собою. Майстрині намагаються виготовляти мотанки відповідно техніці, яку застосовували попередні покоління. проте часто використовують свою фантазію – й мотанка набуває індивідуальності. У кожній майстрині й мотанки вирізняються. Щоб зберегти дану різноманітність та представити мотанки загалом, їх експонують у музеях. В Україні можна побачити багато експозицій сучасних ляльок-мотанок. Але завдяки зусиллям Марка Грушевського та Олександра Найдена збереглися колекції мотанок кінця XIX–XX ст. Колекції більш ранніх

ляльок не існує, але, можливо, завдяки археологам, вони з'являться.

Мета нашого дослідження – показати різноманітність музеїв, у яких зберігаються мотанки. Завданнями розвідки є, по-перше, визначити популярність мотанки у музейних експозиціях; по-друге, з'ясувати особливості використання мотанок у музеях, по-третє, дослідити відмінності мотанок, які представлені у даних експозиціях.

Систематичні наукові дослідження традиційної української ляльки-мотанки почалися у середині XIX ст. Найбільший внесок у вивчення даного питання зробив історик та етнограф Марко Грушевський, який докладно описав виробництво ляльки-мотанки у своїй праці «Дитина у звичаях і віруваннях українського народу». Він не тільки досліджував мотанку, але й був її активним збирачем, бо мав навіть колекцію таких ляльок [1]. «Відкривачем» теми вивчення вузлової ляльки в сучасній українській історіографії можна вважати Олександра Найдена, який досліджував аутентичні ляльки. Його праці мають велику популярність у майстринь, які займаються виготовленням ляльки-мотанки [2].

У Британському музеї зберігається римська набивна ганчір'яна лялька, яка чимось нагадує мотанку. Вона була знайдена в Єгипті і збереглася завдяки посушливому клімату [3]. В Україні існують думки, що мотанки теж виникли не в XIX–XX ст., а значно раніше. В мотанку вміщена трипільська символіка, тому вважають, що трипільці мали ганчір'яних ляльок. Чи були вони за подобою сучасних ляльок – невідомо. Майстрині навіть намагаються зробити реконструкцію трипільської мотанки. У своїй книзі Ольга Тарасова презентує власне бачення трипільської мотанки [4, с. 12]. За даними фольклорних джерел та зв'язком мотанки зі слов'янськими богинями, а також ритуальним призначенням мотанки, можна зробити припущення, що давні слов'яни теж мали своїх мотанок [5, с. 79]. Підтвердженням, що у давні часи існували ганчір'яні (або існує інша назва «полотняні») ляльки, постає лялька з Британського музею [3]. Завдяки цьому музейному експонату намагаються довести раннє походження мотанки в Україні, проте на її території таких давніх знахідок не виявлено.

Завдяки колекції мотанок Марка Грушевського вже спростовується твердження, що це сучасний винахід майстринь. Дана колекція, яка спочатку зберігалася в його онуки Валерії Левчук, завдяки святкуванню 150-річчя з дня народження у 2015 році, була представлена в музеї Михайла Грушевського у Львові [6, с. 1]. Ляльки-мотанки Марка та Марії Грушевських можна побачити не тільки відвідавши музей, а й на сторінках його книги «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу». В його працях мотанки називаються як «вузлові кукли» [1, с. 85].

Надія Кукса та Яніна Діденко на Чигиринщині у Суботіві вийшли з ініціативою щодо створення т. з. «Музею Дитини» на базі відділу Суботівського історичного музею. Така назва була взята із назви